A photograph of a student with curly hair, seen in profile, working on a laptop. The student is wearing a light-colored shirt and is focused on the screen. The laptop is open, and the screen displays a bright, colorful interface. The background is dark, suggesting a dimly lit room or a library. The overall mood is one of concentration and learning.

SKRIVJOURNEN

A decorative horizontal band of orange dots is positioned above the text. The dots are arranged in two rows, with the top row having slightly larger dots than the bottom row. The background of this section is a solid green color.

Lärrarhandledning

SKRIVJOUREN

Skrivande i skolan

Skrivande är en central aktivitet i skolans alla ämnen. Det är genom skrivandet som vi både tillägnar oss och förmedlar kunskaper. I skolan möter eleverna – och förväntas producera – texter i flera olika genrer. I takt med att specialiseringen och abstraktionen i ämnena ökar krävs också mer specialiserade och abstrakta kunskaper hos elever både i att läsa, tolka och producera den här typen av texter. Fokus för UR:s skrivsatsning är att försöka fokusera på det *formella skrivandet* som elever möter i den senare delen av grundskolan och därefter i gymnasiet. Detta skrivande är främst kopplat till den utredande texten och den argumenterande texten, men även gestaltning som hör samman med skönlitterärt skrivande.

Utgångspunkten i UR:s tv-serier *Skrivjournen* och *Skrivutmaningen* är att eleven både visar och tillägnar sig kunskaper genom det formella skrivandet.

Bakgrund – UR:s satsning på skrivande

Unga personer skriver mycket idag, men till stor del är det korta texter med informellt språk i de nya medierna. Som elev behöver man redan i grundskolan behärska det formella språket eftersom kraven på den skriftliga uttrycksförmågan har ökat i skolans alla ämnen. Det formella språket är också det som både högre studier och yrkeslivet senare kommer att kräva av eleverna.

Mot den bakgrunden, och att det verkar som att unga har svårare för skrivandet idag, blir det ett glapp mellan krav och förmåga. UR kallar det för *skrivglappet*. Det här skrivglappet kan få konsekvenser för unga personers framtida möjligheter. Två undersökningar som UR har genomfört under 2020 visar att det kan leda till svårigheter att klara högskoleutbildningar eller att sällas bort i yrkessammanhang. Men det finns sätt att överbrygga skrivglappet – att träna upp sin skrivstyrka. Med *Skrivjournen* och *Skrivutmaningen* vill UR stötta elever att hitta sin skrivstyrka.

Om Skrivjournen

Skrivjournen fokuserar på att förklara företeelser i språket och hitta ett svar på frågan: *Hur skriver man?* De korta klippena uppmärksammar vanliga språkfel, men också språkhandlingar som är viktiga för de texttyper som krävs i skolan. Några av skrivjournerna hänger samman med varandra och överlappar. Andra står mer vid sidan av. Alla är tänkta att fungera som explicit och konkret språkundervisning kopplat till ett övergripande syfte: att skriva bättre formella texter!

Skrivjournen förklarar språkhandlingar som elever i skolan kan ha svårt för. Det rör sig om språkhandlingar som är vanliga i de formella texttyper som hänger samman med högre utbildning.

Skriva utredande: Vi försöker sätta ord och bild på hur man som skribent i språket förhåller sig objektiv till det man skriver om eller hur man i sitt språk kan förhålla sig nyanserad.

Skriva med hjälp av källor: Här försöker vi beskriva hur man som skribent kan förhålla sig till andra källor när man skriver. Vad ska plockas ut och hur ska man hänvisa till källan?

Skriva argumenterande: Vi försöker sätta ord och bild på hur man som skribent i språket hittar vägar att övertyga mottagaren på ett sätt som ändå blir sakligt och nyanserat.

Skriva gestaltningar: Vi försöker sätta ord och bild på hur man som skribent kan använda gestaltningar för att bygga ut beskrivningar i skönlitterära texter.

Skriva formellt (oavsett texttyp): Här beskrivs övergripande språkhandlingar som får betydelse för att språket ska leva upp till de förväntningar som finns på språk i en formell skolkontext.

Mycket av det som förklaras i Skrivjouren behöver diskuteras och sättas i ett sammanhang. Där kan tv-serien Skrivutmaningen, med sina tillhörande diskussionsfrågor, fungera som ett stöd och en ram. Till Skrivjouren finns arbetsblad som kan göras individuellt eller i grupp.

Komplettera arbetet med Skrivutmaningen

I Skrivutmaningens fyra avsnitt är det fokus på inspiration och att hitta ett svar på frågan:

Varför skriver man? Eleverna i programmen möter personer i olika yrken som visar att skrivandet är viktigt i deras vardag. De skrivhandlingar som tas upp är tänkta att kunna överföras till en skolpraktik även om genren som tas upp i filmklippet inte alltid är en aktuell genre för skolan (till exempel reklamation och ansökan om sommarjobb). Till skrivutmaningarna finns en lärarhandledning med diskussionsfrågor och övningar för klassrummet.

Syfte

I alla skolans ämnen finns det i kursplaner och ämnesplaner beskrivet hur eleven ska ”resonera” och ”argumentera” ”utifrån källor”. Eleven ska också i skönlitterära texter kunna använda sig av ”gestaltningar”. Detta är språkliga handlingar som kräver användning av språket. Eleven behöver alltså tillägna sig ett skolspråk som är användbart när hen ska resonera, argumentera eller gestalta. Om hen inte har språket för att kunna göra det blir det svårt. Det är på grund av de olika skolämnenas krav på resonemang och analys som vi som lärare behöver lägga ett fokus på språk i vår undervisning i skolans alla ämnen. Det är något som sker i svenskämnet men det behöver också ske i andra ämnen. Många elever i skolan har också annan språkbakgrund än svenska vilket gör behovet större.

Målgrupp

Primär målgrupp är årskurs 7-9, men seriens syfte och budskap fungerar lika väl för gymnasieelever. Programmen kan användas i svenskämnet men med fördel också i andra ämnen som ett sätt att beskriva språket och användningen av språket i ett formellt skrivande.

Koppling till läroplan

Kunskaper i skrivande och om skrivande finns såklart inskrivna i svenskämnet men de finns också i alla andra ämnen. Kunskapskrav som kräver att eleven *resonerar, tolkar, jämför, värderar, argumenterar, förklarar, drar slutsatser, instruerar* och *analyserar* kan förstås som språkliga aktiviteter och kräver en språklig kompetens hos eleven. Språket i de olika ämnena kan se olika ut, och i det sammanhanget pratar man om specifika ämnesspråk.

En tanke att ha med sig när man använder sig av lärarhandledningen och arbetsbladen är att användningen kan se olika ut i olika ämnen beroende på ämnets krav på formellt skrivande.

Arbeta med Skrivjourens arbetsblad i undervisningen

Skrivjourens arbetsblad är nära kopplade till respektive avsnitt och ger möjlighet att öva mer på den specifika språkhandling som tas upp i klippet. Men du som lärare behöver också sätta språkhandlingen i ett större sammanhang för eleverna. Använd därför gärna Skrivutmaningens program för att beskriva syftet och kontexten.

Många av arbetsbladen kan användas i alla skolans ämnen som använder ett formellt skrivande. Vissa arbetsblad har mer fokus på grammatik och där behöver man som lärare vara lite mer bekant med

grammatikens språk. Stora möjligheter finns för ämnesintegrerat arbete där fokus ligger på språket och skrivandets ”hur”.

Texttriangeln – ett sätt att se på texter och språkhandlingar

(Ewa Bergh Nestlog, *Skriva för att lära och kommunicera kunskaper 2016*).

SKRIVA UTREDANDE

Skriva objektivt
Skriva nyanserat
Bygga utredande text

SKRIVA ARGUMENTERANDE

Bygga argumentation
Skriva övertygande

SKRIVA FORMELLT (oavsett texttyp)

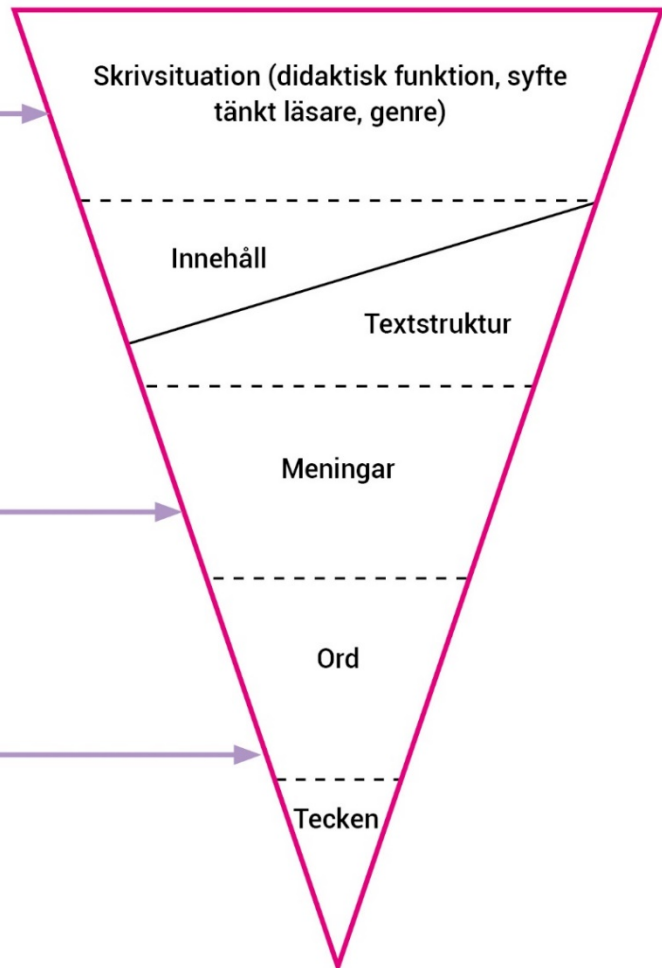
Talspråk och skriftspråk
Huvudsatser och bisatser
Variera meningar
Skriva stycken
Bindeord och resonemang
Satsradning
Särskrivningar

SKRIVA MED HJÄLP AV KÄLLOR

Källor och referatmarkörer
Källhänvisa
Skriva med egna ord

SKRIVA GESTALTNINGAR

Gestaltningar

Ett sätt att förstå och organisera innehållet i UR:s program om skrivande, och hur de hänger samman, är att använda texttriangeln. Bergh Nestlog beskriver med den ett sätt att se på de olika nivåer som finns i en text. Se illustrerad bild nedan. Texttriangeln har använts för att visa på olika lager av respons på elevtexter men också på hur man kan organisera skrivundervisning. Tanken är att man börjar i de övre/bredare lagren för att sedan arbeta sig nedåt. Men de olika lagren hänger självklart ihop, och i skrivjourerna har vi försökt visa på hur de nedre delarna av texttriangeln kan förstås genom att hänvisa till de övre. Skrivjournen ”Skriva med egna ord” befinner sig till exempel på tre nivåer i texttriangeln – *skrivsituation*, *meningar* och *ord*. Vi försöker alltså svara på varför till synes små språkliga ställningstaganden kan få betydelse för uppfattningen av en formell text. En text blir till exempel inte resonerande och formell om språket inte stödjer dessa resonemang. I vår användning av triangeln kan alltså en språkaktivitet kopplas till flera olika lager av texttriangeln.

Skrivjournens nio förklarare – avsnittsförteckning:

Skriva utredande

Bygga utredande text

- Bindeord, skrivprocess, disposition

Förklararen berättar hur en röd tråd i en text skapas, både vad gäller innehåll och språk. Vilka ord kan användas för att skapa en röd tråd? Arbetsbladet utgår från en exempeltext och ger möjlighet att identifiera disposition för utredande text. Arbetsbladet innehåller också en mall för disposition av utredande text.

Skriva nyanserat

- Skriva objektivt, resonera

Förklararen tar upp vikten av att nyansera sina resonemang och ger språkliga verktyg för att göra det. Arbetsbladet ger möjlighet att identifiera användningen av nyanserade ord och uttryck, och öva på att använda dem.

Skriva objektivt

- Utredande texter, nominalisering

Förklararen tar upp nominaliseringar och kan därför behöva förklaras ytterligare i klassrummet. Fokus ligger på hur man som skribent kan ställa sig själv utanför innehållet. Arbetsbladet ger möjlighet att öva på nominalisering.

Skriva med hjälp av källor

Källor och referatmarkörer

- Skriva objektivt, referat, citat

Den här förklararen passar utmärkt att visa i alla skolans ämnen eftersom den beskriver hur eleven kan använda referatmarkörer i sitt skrivande. Arbetsbladet ger tillfälle att öva på att skriva referatmarkörer och identifiera dem i en exempeltext. Till arbetsbladet hör också tre olika fiktiva källtexter som kan användas för att öva.

Källhänvisa

- Skriva objektivt, referat, fullständig källhänvisning, kärnmening

Förklararen fokuserar på hur man skriver en fullständig källhänvisning och vilka delar som ska finnas med i den. I förklararen beskrivs hur man skriver ut källhänvisningar i löpande text, alltså inte fotnoter eller parenteser. Arbetsbladet innehåller övningar kring källhänvisningar och hur de kan utformas på olika sätt. Till arbetsbladet hör också tre olika fiktiva källtexter som kan användas för övning.

Skriva med egna ord

- Referat, skriva objektivt, skrivprocess

Den här förklararen försöker ta ett bredare grepp på skrivande med källor. Hur kan jag skriva en text som bygger på källor men som inte blir ett plagiat? Vad finns det för knep för att skriva med egna ord? I arbetsbladet finns övningar kring den balansgång som det innebär att inte ligga för nära och inte för långt ifrån källtexten. Till arbetsbladet hör också tre olika fiktiva källtexter som kan användas för att öva.

Skriva argumenterande

Bygga argumentation

- Disposition, skrivprocess

Förklararen fokuserar på hur en argumentation kan disponeras och hur eleven kan tänka i urvalet av argument och i vilken ordning de ska presenteras. I arbetsbladet finns en exempeltext som ger möjlighet att identifiera disposition för argumenterande text. Arbetsbladet innehåller också en mall för disposition av utredande text och en guidad arbetsgång.

Skriva övertygande

- Personliga pronomen, tretalet, retoriska frågor, bemöta motargument

I den här förklararen är fokus på vilket språk eleven kan använda för att övertyga mottagaren. Några olika skrivhandlingar som kopplas till den argumenterande texttypen beskrivs. I arbetsbladet ges möjlighet att identifiera de här skrivhandlingarna men också möjlighet att öva på att använda dem själv.

Skriva gestaltningar

Gestaltningar

- Skönlitterär text, beskrivning, bildspråk, metaforer

I den här förklararen fokuseras det på det gestaltande skrivandet som finns som en del i det skönlitterära skrivandet. Verb och adjektiv jämförs för att beskriva skillnaden mellan en beskrivning och en gestaltning. I arbetsbladet finns övningar som syftar till att identifiera gestaltningar men även skapa egna gestaltningar utifrån en beskrivning.

Skriva formellt (oavsett texttyp)

Talspråk och skriftspråk

- Subjekt, objekt, pronomen

Förklararen beskriver hur språket förändras i olika situationer. Den redogör för skillnaden mellan subjekt och objekt vid pronomenanvändning (han/honom, hon/henne, de/dem) i formellt språk. Arbetsbladet innehåller övningar på att använda rätt form av pronomen. Även pronomenet *hen* uppmärksammas eftersom det är likadant som objekt och subjekt.

Huvudsatser och bisatser

- Subjekt och predikat, ofullständiga meningar

Fokus ligger på språket och på meningsbyggnad. Förklararen beskriver vad en fullständig mening innehåller och bisatsernas funktion. Arbetsbladet ger möjlighet att öva på att identifiera ofullständiga meningar och satsradning.

Skriva stycken

- Kärnmeningar, resonera, disposition

Förklararen beskriver hur man kan organisera sin text i stycken och vilken funktion styckeindelning har. Vad ska finnas med i ett stycke? Arbetsbladet ger möjlighet att identifiera struktur i en text och se hur olika delar av texten har olika funktion. Det ges också möjlighet att identifiera kärnmeningar.

Bindeord och resonemang

- Bindeord, skrivprocessen

Förklararen tar upp behovet av att ha en arbetsprocess och att se hur olika delar av fakta förhåller sig till varandra. Avsnittet uppmärksammar hur man med hjälp av bindeord kan beskriva hur olika delar av texten förhåller sig till varandra. Arbetsbladet innehåller en lista med bindeord/uttryck och en övning med venndiagram som verktyg för jämförelser.

Satsradning

- Huvudsatser och bisatser, fullständiga meningar, bindeord

Förklararen försöker beskriva vad en satsradning är och när en satsradning blir ett problem. Förklararen visar också på hur man undviker satsradning. I arbetsbladet finns möjlighet att öva på att identifiera satsradningar och ”rätta dem”. Det finns också en diskussionsuppgift kring förekomsten av satsradningen i olika typer av texter.

Variera meningar

- Fundament

Förklararen visar hur variation av språket kan ske genom att variera fundamentet. Det finns ett stort fokus på språk i den här förklararen. Som svensklärare kan man använda detta som språngbräda in i mer utförliga beskrivningar av fundamentet och fundamentets roll i meningsbyggnad. Förklararen kan också användas i ett större fokus på skrivande och skrivprocessen. Arbetsbladet ger möjlighet att öva på att variera fundamentet. En övning tar också upp tema-rematema-fundament som kan se korta ut men innehålla mycket information.

Särskrivningar

- Sammansatta ord

Förklararen går igenom vad en särskrivning är och vad som är sant/falskt kring särskrivningar. Fokus ligger på att beskriva vad som är problemet med särskrivningar och vilka konsekvenser det får för uppfattningen hos mottagaren. Arbetsbladet försöker ge riktlinjer kring sammansatta ord och vilka undantag som finns. Det finns också en övning som ”testar” stavningskontrollen i ordbehandlare. Vilka särskrivningar markeras som fel? Vilka gör inte det?

UR-program om skrivande

- *Med andra ord*
Om hur olika typer av texter definieras och hur de skiljer sig åt, till exempel deckare, debattartikel, dystopi, dikt, krönika, notis och reportage.
- *Orka plugga – skriva*
Korta inslag som beskriver till exempel debattartikel, insändare, krönika, labbrapport, notis, novell, nyhetsartikel, referat, recension, reportage och uppsats.
- *Skrivjouren*
Korta program som ger nycklar till skriftspråket. Centrala företeelser inom språk och språkriktighet uppmärksammas.
- *Skrivutmaningen*
Fyra elever utmanas i att skriva formella texter. Programmen lyfter vikten av att behärska formellt skrivande och ger handfasta tips för att utvecklas som skribent.

Läs mer – för lärare

Läsluftet (Skolverket) har många moduler med texter och diskussionsunderlag. Man kan välja ut en del av en modul och arbeta med i sitt arbetslag eller ämneslag. Extra relevanta moduler är:

- Skriv i alla ämnen – Grundskolan år 7-9
- Språk och kunskapsutvecklande arbetssätt – Gymnasieskolan
- Utvecklande skrivundervisning – Gymnasieskolan
- Från vardagsspråk till ämnesspråk – Grundskolan Förskoleklass till år 9

Alla moduler finns på <https://larportalen.skolverket.se/#/moduler/5-las-skriv/alla/alla>

Länkar till och sammanfattning av forskning kring skrivramar vid utredande text finns att läsa här: [https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/ramar-
underlattan-for-faktabaserat-skrivande](https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/ramar-underlattan-for-faktabaserat-skrivande)

Lärohandledningen med tillhörande arbetsblad är skrivna av Emma Unnersjö

Upphovsrätten till innehållet i den här lärohandledningen tillkommer UR, om inte något annat särskilt anges. Lärohandledningen får fritt kopieras, distribueras digitalt och visas i undervisningssammanhang. När lärohandledningen eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas. Det här betyder att du som lärare i din undervisning bland annat får kopiera upp så många kopior du behöver av hela eller delar av lärohandledningen och dela ut till elever, tillhandahålla den digitalt till eleverna i en elevportal eller liknande, eller visa i en Powerpointpresentation. Viktigt att tänka på när du använder lärohandledningen, på olika sätt, är att det alltid ska gå att se vem eller vilka som har upphovsrätten. Om lärohandledningen kopieras upp i sin helhet så framgår det redan, men om det är så att du väljer att bara använda någon del behöver du skriva i anslutning till det du använder vem eller vilka det är (UR och/eller annat namn, som framgår i lärohandledningen).